

Özel Gereksinimli ve Tipik Gelişen Çocukların Ebeveynlerinin Ana Babalık Davranışlarının, Ev Okuryazarlığı Ortamlarına Etkisinin İncelenmesi

Investigation of the Effects of Parenting Behaviors of Special Needs and Typically Developing Children's Parents on Home Literacy Environment

Emre Laçın¹ Betül Gökçen Doğan Laçın²

¹ Doktor Öğretim Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Hatay, Türkiye

² Doktor Öğretim Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Hatay, Türkiye

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi (Received Date)

22.10.2022

Kabul Tarihi (Accepted Date)

30.01.2023

Sorumlu Yazar

Emre Laçın

Adres: Tayfur Sökmen
Kampüsü Hatay Mustafa
Kemal Üniversitesi Eğitim
Fakültesi Serinyol/Antakya

emrelacn09@gmail.com

Öz: Bu araştırmanın genel amacı; özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren okul öncesi dönem çocukların ebeveynlerinin ana babalık davranışlarının ev okuryazarlık ortamını yordayıp yordamadığını belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda 312 ebeveynin ev okuryazarlık ortamlarını değerlendirmesi ölçeği (EVOD) ve ana babalık davranışları ölçeği ile veri toplanmıştır. Katılımcı ebeveynlerin 223'ü tipik gelişim gösteren çocuğa, 80'i ise özel gereksinimli çocuğa sahiptir. EVOD puanları ebeveynlerin eğitim düzeyi, gelir durumu, çocuklarının gelişim durumu, birlikte kitap okuma etkinlikleri yapip yapmama durumu ve kendi odasına sahip olma ve olmama durumuna göre ANOVA ve t-testi kullanılarak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte kitap okuma durumları, kendi odasının olması ve eğitim düzeyine göre EVOD puanlarının anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca anababalık davranışları ölçeğinden alınan puanlar ile EVOD'dan alınan puanlar regresyon analizi ile incelenmiş tüm grupta anababalık davranışlarının ev okuryazarlık ortamını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin sadece olumlu anababalık davranışlarının ev okuryazarlık ortamını yordadığı, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin ise olumlu ve olumsuz anababalık davranışlarının birlikte ev okuryazarlık ortamını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anababalık davranışları, ev okuryazarlığı, özel gereksinimli çocuklar, tipik gelişim gösteren çocuklar

Abstract: The general purpose of this study is to determine whether the parenting behaviours of parents of preschool children with special needs and typically developing preschool children predict the home literacy environment. In line with this general purpose, data were collected from 312 parents using the Home Literacy Environment Rating Scale (EVOD) and the Parenting Behaviours Scale. Of the participant parents, 223 had typically developing children and 80 had children with special needs. EVOD scores were analysed comparatively using ANOVA and t-test according to the parents' education level, income level, developmental status of their children, whether or not they did reading activities together, and whether or not they had their own room. It was found that the EVOD scores of the parents differed significantly according to their status of reading books with their children, having their own room and educational level. In addition, the scores obtained from the parenting behaviours scale and the scores obtained from EVOD were examined by regression analysis and it was concluded that parenting behaviours predicted the home literacy environment in the whole group. It was concluded that only positive parenting behaviours of parents with typically developing children predicted home literacy environment, while positive and negative parenting behaviours of parents with children with special needs predicted home literacy environment together.

Keywords: Parenting behaviors, home literacy, children with special needs, typically developing children

Laçın, E. ve Doğan-Laçın, B. G. (2023). Özel gereksinimli ve tipik gelişen çocukların ebeveynlerinin ana babalık davranışlarının, ev okuryazarlığı ortamlarına etkisinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1),78-90. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1193053>

Giriş

Okuryazarlık; okulda kazanılması gereken birinci amaç olarak karşımıza çıkmakta ve yaşamın ilerleyen döneminde kazanılması gereken becerilerin en önemli önkoşulu olarak görülmektedir (Lonigan, 2015). Okul öncesi dönem çocukların ebeveynleri ya da birincil bakıcıları veya öğretmenleri ile birlikte yapılan okumalar, onları dil uyaranları açısından zengin bir ortamda yetiştirmenin en iyi yolu olarak ifade edilmektedir (Bus, ve diğerleri, 1995). Paylaşımlı okuma etkinlikleri çocukların ev ortamındaki okuryazarlık ile ilgili becerilerinin en büyük destekçilerindedir. Ev okuryazarlık kavramı; ana babaların çocuklarına sağladıkları okuryazarlıkla ilgili kaynaklar, tutumlar, davranışlar ve etkinliklerin birleşimini ifade eder (Burgess ve diğerleri, 2002). Ev okuryazarlığı çocukların sözel dil ve erken okuryazarlık becerilerine doğrudan katkı sağlamaktadır (Payne ve diğerleri, 1994; Sénéchal ve diğerleri, 1998). Tipik gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocuklar için ev okuryazarlığı ile ilgili

çalışmalar yapılmış ve okuryazarlık becerilerine olumlu etkileri görülmüştür (Baroody ve Diamond, 2012; Farver ve diğerleri, 2013; Luo ve diğerleri, 2021; Roberts ve diğerleri, 2005; Wang ve diğerleri, 2022). Ana babalar çocuklarının ev okuryazarlığını desteklemek için birlikte kitap okuma, eğitici oyunlar ve yazılı diğer materyallerle çocuğun okuryazarlıkla ilgili etkinliklere aşina olmasını sağlamaktadırlar (Bus ve diğerleri, 1995; Scarborough ve Dobriç, 1994). Yapılan araştırmalarda ana babaların ev okuryazarlığını desteklemek için yaptıkları etkinlikler, çocukların okuma öğrenimi sürecinde kod çözme ve dil gelişimini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Evans, 2000; Kalnak ve Sahlén, 2022; Se'ne'chal ve LeFevre, 2002). Ev okuryazarlığı desteklenen çocukların sesbilgisel farkındalık becerilerinde, sözel dil becerilerinde ve yazı farkındalığı becerilerinde desteklenmeyen çocuklara göre daha iyi oldukları ifade edilmektedir (Burgess ve diğerleri, 2002). Bu bilgilerden hareketle, çocukların ilköğretimde formal okuma öğretimi için

gerekli ön koşul becerileri içeren erken okuryazarlık becerilerinin temelini ev ortamında atıldığı söylenebilir. Ev okuryazarlığı bu kadar önemli iken onu etkileyen değişkenlerin de incelenmesi bir o kadar önemli görülmektedir.

Ev okuryazarlığı erken çocukluk döneminde tipik gelişim gösteren çocuklar için önemli olduğu kadar, risk grubunda olan ve/veya özel gereksinimli olan çocuklar için de önemlidir. Özel gereksinimli çocuklar, tipik gelişim gösteren akranlarına göre daha az beceri düzeyine sahiptirler (Bierman ve diğerleri, 2008). Özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren çocuklarla okuma becerileri üzerine yapılan çalışmalarda; bu çocukların okuma becerilerini en hızlı okul öncesi dönemde edindikleri görülmüştür (Skibbe ve diğerleri, 2008). Yapılan bu çalışmalardan hareketle, özel gereksinimli çocukların da okuma becerilerinin kazanılmasında tipik gelişim gösteren akranlarıyla aynı yolu izlediği görülmektedir. Özel gereksinimli çocuklar ev okuryazarlık yaşantılarının belirlenmesi, varsa eksikliklere ilişkin planlamalar yapılarak iyileştirilmesi özel gereksinimli ya da risk grubunda olan çocuklar için bir erken müdahale fırsatı sunacaktır. Erken müdahale; özel gereksinimli çocukla akranı olan tipik gelişim gösteren çocuk arasında var olan performans farkının daha da fazla açılmasını önlemekte ve bu farkı kapatmaya yönelik kritik dönemlerde yapılan müdahaleleri içermektedir. Ev okuryazarlığı yaşantıları değerlendirilerek risk grubunda olan ya da özel gereksinimli çocukların ev ortamlarının iyileştirmesine yönelik çalışmalar yapabilecek ve anne babaya daha iyi rehberlik hizmeti sağlanabilecektir. Yapılan birçok araştırmada ev okuryazarlığı ve erken okuryazarlığın çocukların ilkokuldaki okuma başarısı için güçlü bir belirleyici olduğu görülmüştür (Nelson ve diğerleri, 2005; Spira ve diğerleri, 2005). Tüm çalışma sonuçları birlikte değerlendirildiğinde ev okuryazarlığı özel gereksinimli çocuklara hem erken müdahale ile okuma başarısını arttırmasında hem de özel gereksinimli çocukların okumayı edinmesinde kolaylık sağlayacağı ifade edilebilir.

Ev okuryazarlığı ile ilgili değişkenlerin neler olduğunu belirleyebilmek için, ev okuryazarlığı ile ilgili alan yazında ifade edilen modelleri incelemek gerekmektedir. Bu modellerden bir tanesi Sénéchal ve ark. (1998), çocukların evde iki tür okuryazarlık deneyimine maruz kaldıklarını ileri sürdükleri modeldir. Bu iki okuryazarlık deneyimi formal ve informal okuryazarlık etkinlikleri olarak adlandırmaktadırlar. İnfomal okuryazarlık etkinliklerinde, birincil amacın yazının kendisi değil, yazıda yer alan mesaj olduğu etkinliklerdir. Çocuğuna uyku vakti hikâye okuyan ana babaların amacı, hikâyenin anlamını çocuğa vermektir. Burada yetişkin çocuğa hikâye ile ilgili sorular sorabilir, çocuk bilmediği sözcüklerin anlamı hakkında sorular sorabilir. Aynı zamanda çocuğun dikkati de anlatılanlarda olacaktır. Ana babaların yaptıkları bu tür etkinliklerde çocuklar basılı materyale maruz kalmakta ancak, doğrudan bir ilişki söz konusu olmamaktadır. Yani basılı materyalle olan ilişkisi informal olmaktadır. Burada çocukların daha çok bağlama yani anlama odaklanabildiği vurgulanmalıdır. İkinci tür okuryazarlık deneyimi ise formal okuryazarlık deneyimidir. Bu süreçte ana babalar ve çocuk aynı anda basılı materyale odaklanmaktadır. Bir ana babanın çocuğuna alfabe kitabından harfleri göstermesi esnasında çocuk ve yetişkin aynı anda basılı materyale odaklanmasındır.

Bir diğer ev okuryazarlığı modeli ise ev okuryazarlığının ana baba ve çocuk davranışlarının kavramsallaştırıldığı modeldir. Burgess ve ark. (2002), ev okuryazarlık ortamını genel çevre, pasif çevre, aktif çevre, okuryazarlık arayüzü (okuryazarlık ile ilgili çeşitli bilgilerin yer aldığı ön bilgi) ve ebeveynlerin çocuklarının ilgisini okuryazarlığa çekmek için yetenek ve tutumlarını içeren altı başlıkta kavramsallaştırılması gerektiğini ifade ettiler. Bu kavramlara ek olarak ebeveynlerin çocuk kitaplarına aşinalığı, ev okuryazarlığını etkileyen, ana baba-çocuk ortak okuma etkinliği sıklık ve süresi, ana babanın davranışları, çocukların okuma etkinliklerini isteme sıklığı gibi birçok farklı değişken bulunmaktadır (Griffin ve Morrison, 1997; Niklas ve Schneider, 2013; Payne ve diğerleri, 1994; Phillips ve Lonigan, 2009; Ricci, 2011b; Foy ve Mann, 2003; Hood ve diğerleri, 2008).

Brown ve ark. (2012) ortaya koydukları ev okuryazarlık modelinde ise ev ortamına vurgu yapılmaktadır. Araştırmacılara göre; okulöncesi dönem çocuklar dili edinirken aile üyelerinden destek almaktadır. Aile üyeleri çocuklarla “kodları kırma” yani öğrendiği dilin özelliklerini öğrenmeye yardımcı olacak şekilde iletişim kurarlar. Çocukların yazılı materyallere olan ilgisinden faydalanarak öğrenmelerini desteklerler (Whitmore ve diğerleri, 2004). Birçok çocuğun okul çağına gelmeden önce erken okuryazarlık becerilerine sahip olmasının ailenin sorumluluğunda olduğunu ifade edilmektedir (Brown ve diğerleri, 2012). Ayrıca, erken okuryazarlık etkinliklerinin aile içinde üyeler tarafından çocuğa uygulandığını ve bunun çocuğa değer verme biçimi olduğunu savunmaktadırlar. Araştırmacılar tüm aile üyelerinin standart davranışlara sahip olmadıklarını ve bundan dolayı uygulamaların ve etkilerinin farklılık gösterebileceğini ifade etmişlerdir (Whitmore ve diğerleri, 2004).

Ev okuryazarlığı ile ilgili alanda yapılan çalışmalar ve ortaya koyulan modeller okuryazarlık ile ilgili etkinliklerin yanı sıra ana babaların davranışlarının süreci doğrudan etkilediğini göstermektedir. Ev okuryazarlığını açıklamak için ortaya koyulan modeller incelendiğinde ana baba davranışlarının, çocukların okuma etkinliklerini isteme sıklığını etkilediği ifade edilmektedir. Ana babalık davranışları ana babaların çocuklarını yetiştirirken çocuklarına nasıl davrandıklarına işaret etmektedir (Brenner ve Fox, 1999; Hazzard ve diğerleri, 1983; Lovejoy ve diğerleri, 1999). Ana babalık davranışları genellikle, çocukların gelişimsel süreçlerini etkilemek için bireysel olarak ve/veya birlikte çalışılan birçok özel etkinliği içeren bir dizi davranış olarak kabul edilmektedir (Darling ve Steinberg, 1993; Hoghughi, 2004). Yapılan araştırmalarda ana babalık davranışlarının olumlu ve olumsuz davranışlar olmak üzere iki gruba ayrıldığı görülmektedir (Guner, 2008; Kobayashi, 2017). Olumlu ana babalık davranışları, çocukların ana baba ile olan bağını arttıran, zamanla özgür ve kendine güvenen bir birey olmasını sağlayan ve bu sayede akademik ve sosyal yaşamda başarılı olmalarını sağlayan davranışlardır (Ainsworth ve diğerleri, 1978; Baumrind, 2003). Olumsuz anababalık davranışları ise çocukların sosyal ve iletişim becerilerinde sorunlara yol açan, onların özgüven eksikliği yaşamasına, ileriki yaşamlarında başarısız olmalarına neden olan kontrol edici ve/veya ihmal edici davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Ayoub ve diğerleri, 2011). Okul öncesi dönemde uygulanan olumlu ve olumsuz

ana babalık davranışları çocukların sosyal gelişimini, davranışsal gelişimini ve ilerleyen yıllardaki akademik performansını etkilemektedir (Essa ve Burnham, 2019; Morrison ve diğerleri, 2009; O'Connor ve Scott, 2007; Robins ve Rutter, 1990; Stewart-Brown ve diğerleri, 2005).

Ana babalık davranışları ile ev okuryazarlık ortamının birbiriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Okuryazarlığa ilişkin becerilerin çocuklar doğduğu andan itibaren desteklenmeye başlanması gerekmektedir (Sulzby ve Teale, 1991). Erken okuryazarlık olarak da ifade edilen okuryazarlığa ilişkin bu beceriler, bireylerin formal okuma-yazma öğretimine başlamadan önceki dönemde okuma yazmaya ilişkin kazanımları beklenen önkoşul bilgi, beceri ve tutumlarının tümü olarak ifade edilmektedir (Laçin, 2022; Sulzby ve Teale, 1991; Uzuner, 1997; Whitehurst ve Lonigan, 1998). Ana babalar birlikte kitap okuma etkinlikleri, sözcük oyunları, eğitici oyunlar ve yazılı materyaller aracılığıyla çocuklarının erken okuryazarlık becerilerini desteklerler (Bus ve diğerleri, 1995). Ev içerisinde ana babaların çocuklarının erken okuryazarlık becerilerini desteklemeye yönelik tüm etkinlikleri ev okuryazarlığı kavramını ifade etmektedir. Çocukların ev ortamında okuryazarlık becerilerinin desteklenmesinde yapılan etkinliklerin niteliği, sağlanan materyal zenginliği ana baba davranışlarına bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Ana baba davranışlarının araştırıldığı çalışmalarda; olumlu ve olumsuz davranışların çocukların bilişsel, sosyal ve dil becerilerini doğrudan etkilediği ifade edilmektedir. Olumlu ana babalık davranışları çocukların ana baba ile bağımlı artıran, yani çocuğuyla birlikte zaman geçiren, etkinlikler yapan ana babalar olarak tanımlanmaktadır. Bu davranış türüne sahip ana babaların daha çok ev okuryazarlık etkinlikleri yapması beklenmektedir. Olumsuz ana baba davranışları gösterenler ise; ihmal edici ve daha çok kontrol edici davranışlar sergileyen ana babalar olarak tanımlanmaktadır. İhmal davranışını sık gösteren ana babalar, çocuklarıyla daha az zaman geçirecek ve daha az etkinlikler yapacaktır. Bu nedenle ev okuryazarlık etkinlikleri daha sınırlı olacaktır.

Ev okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmalarda ebeveyn demografisi, ebeveyn okuryazarlık alışkanlıkları, ebeveyn okuma inançları ve çocuğun yaşı gibi birçok ev okuryazarlığını etkileyen değişken belirlenmiştir (Baker ve diğerleri, 1997; DeBaryshe, 1995). Ancak ana baba davranışlarının ev okuryazarlığına etkisi üzerine yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ana babalık davranışlarını tanımlayan ve etkilerini araştıran çalışmalarda genellikle çocukların sosyal, bilişsel ve dil gelişimine vurgu yapıldığı görülmektedir (Robins ve Rutter, 1990; Stewart-Brown ve diğerleri, 2005). Ana babalık davranışlarının çocukların gelişimine doğrudan etkisi olduğu düşünüldüğünde, olumlu ya da olumsuz ana babalık davranışlarının okuryazarlık ile ilgili becerileri de etkileyeceği söylenebilir. Bu nedenle ev okuryazarlığı ve ana babalık davranışlarının arasındaki ilişkinin açıklanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Ana babalık davranışları ve ev okuryazarlığı arasındaki ilişkinin ortaya koyulmasıyla birlikte; ev ortamında yapılan okuryazarlık etkinliklerinin niteliği artırılacaktır. Özel gereksinimli çocukların okuma başarıları tipik gelişim gösteren akranlarından daha düşük olduğu bilinmektedir. Bu nedenle okumaya hazır bulunuşluk becerileri erken dönemde ne kadar iyi desteklenirse, okuma performansları da o kadar iyi olmaktadır (Cunningham ve Stanovich, 1997). Özel

gereksinimli çocukların ev okuryazarlık ortamlarında erken okuryazarlık becerilerini kazanarak, ilkokula başlaması okuma başarısını artırmak için gerekli görülmektedir. Ev okuryazarlık ortamlarının niteliğinin de alan yazın bilgilerine dayanarak ana baba davranışlarına bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada ev okuryazarlık ortamlarını değerlendirirken aynı zamanda ana babalık davranışları incelenerek aralarındaki ilişki ortaya koyulmak istenmektedir. Bu düşünceden hareketle aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Ana babaların ev okuryazarlık düzeyleri cinsiyetlerine, çalışıp çalışmama, çocuklarının gelişimsel özelliğine, çocuklarının kendisine ait odasının olup olmaması ve çocuklarıyla kitap okuma durumlarına göre farklılık göstermekte midir?
2. Ana babaların ev okuryazarlık düzeyleri ailenin gelir düzeyine, anne babaların eğitim durumuna, çocuklarla ne sıklıkla kitap okuduklarına göre farklılık göstermekte midir?
3. Ana babaların ana babalık davranışları onların ev okuryazarlık düzeylerini yordamakta mıdır?
4. Tipik gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocuğu olan ana babaların ana babalık davranışları onların ev okuryazarlık düzeylerini yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma ana babalık davranışlarının ev okuryazarlık düzeyini yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişki ve bağlantıları ele alan ilişki tarama modeli kullanılmıştır (Turgut ve Baykul, 2015).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Hatay ilinin Antakya ilçesinde okul öncesi kurumlarda çocuğu olan 312 anne baba oluşturmaktadır. Anne babalar belirlenirken, a) çocukların 3-6 yaş grubunda olması, b) çalışmaya katılmaya gönüllü olmaları, c) özel gereksinimli çocukları olanların çocukları için resmi tanı almış olmaları ve d) tipik gelişim gösteren çocukları olanlar için ise çocuklarının herhangi gelişimsel geriliği bulunmaması kriterleri aranmıştır. Bu kriterleri sağlayan anne babalar çalışmaya dâhil edilmiştir. Anne babaların 78'i (%25) erkek, 235'i (%75) kadındır. Ana babaların 80'i özel gereksinimli, 232'si tipik gelişim gösteren çocuğa sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada Kişisel Bilgi Formu, Ev Okuryazarlık Ortamlarının Değerlendirilmesi Ölçeği ve Ana Babalık Davranışları Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan ve anne babaların yaşı, cinsiyeti, çalışıp çalışmama durumu, çocuklarının yaşı, cinsiyeti, özel gereksinimli olup olmamaları, çocukları ile kitap okuyup okumamaları, çocukları ile ne sıklıkta kitap okudukları bilgilerinin alındığı bölümdür.

Ana Babalık Davranışları Ölçeği: Bu ölçme aracı, okul öncesi dönem çocukları olan anne babaların, ana babalık davranışlarını belirlemek için Doğan ve Yalçın (2021) tarafından geliştirilmiştir. Ölçme aracı 28 maddeden, olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları olmak üzere iki alt

boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin olumlu ana babalık alt boyutundaki puanların yükselmesi, ana babanın çocuğuna olan davranışlarının uygun olduğunu; olumsuz ana babalık alt boyutundaki puanların yükselmesinin ise ana babanın çocuğuna olan davranışlarının uygun olmadığını göstermektedir. İç tutarlık katsayıları olumlu ana babalık davranışı alt boyutu için $\alpha = 0,83$, olumsuz ana babalık davranışı alt boyutu için $\alpha = 0,74$ olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirlik puanları olumlu ana babalık davranışı için 0,74; olumsuz ana babalık davranışı için 0,70 olarak bulunmuştur.

Bu araştırma için özel gereksinimli çocuğu olan anne babalar ana babalık davranışları ölçeğinin geçerli olup olmadığını belirlemek için farklı 124 kişilik bir grup üzerinde Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Elde edilen uyum indekslerinin kabul edilir değerler olduğu görülmüştür ($\chi^2/sd=2,8$, RMSEA=0,06, SRMR=0,05, GFI=0,90, AGFI=0,88, CFI=0,90, NFI=0,90, NNFI=0,91). Elde edilen bu değerlerin kabulü için önerilen kesim noktaları şöyledir: $\chi^2/sd \leq 3$ ise mükemmel uyum (Kline, 2010), RMSEA \leq 0,06 iyi uyum (Thompson, 2004), CFI \geq 0,90 iyi uyum (Tabachnick ve Fidell, 2014), IFI \geq 0,90 yeterli uyum (Byrne, 2010), NNFI \geq 0,90 iyi uyum (Tabachnick ve Fidell, 2014), ve SRMR \leq 0,08 iyi uyumdur (Byrne, 2010). Bu durumda Ana Babalık Davranışları Ölçeği özel gereksinimli çocuğu olan anne babalar kullanılabileceğine kanaat getirilmiştir. Ayrıca, bu araştırma için ölçeğin iç tutarlık değerleri incelenmiş ve olumlu ana babalık için $\alpha = 0,77$, olumsuz ana babalık için $\alpha = 0,73$ olarak hesaplanmıştır.

Ev Okuryazarlık Ortamlarının Değerlendirilmesi Ölçeği (EVOD): Bu ölçme aracı, tipik gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocukların ev okuryazarlık ortamlarını değerlendirebilmek için Laçın ve Doğan Laçın (Baskıda) tarafından geliştirilmiştir. EVOD 27 maddeden ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar; okuma, sözcük, ses bilgisi, etkinlik ve harftir. Ölçekten toplam puan ve alt boyutların her birinden puanlar elde edilmektedir. İç tutarlık katsayıları toplam puan için ,93; okuma, sözcük, ses bilgisi, etkinlik ve harf için sırasıyla ,87, ,81, ,83, ,80 ve ,89'dur. Test-tekrar test güvenilirlik puanları toplam puan için 0,90; okuma, sözcük, ses bilgisi, etkinlik ve harf için sırasıyla ,85, ,80, ,82, ,76 ve ,87'dir.

Bu araştırma için EVOD'un iç tutarlık değerleri hesaplanmıştır. İç tutarlık katsayıları toplam puan için ,92; okuma, sözcük, ses bilgisi, etkinlik ve harf için sırasıyla ,85, ,80, ,81, ,79 ve ,88 olduğu belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu çalışma için veriler Hatay ilinin Antakya ilçesinde yer alan okul öncesi kurumlarda çocuğu olan gönüllü anne babalardan toplanmıştır. Araştırma verileri zarf içerisinde okul öncesi öğretmenleri tarafından öğrenciler vasıtasıyla anne babalara ulaştırılmıştır. Anne babalar araştırma hakkında okul idaresi ve sınıf öğretmenleri aracılığıyla bilgilendirilmiştir. Ölçeklerin doldurulması yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Doldurulan ölçme araçları yine kapalı zarf içerisinde öğrenciler aracılığıyla

öğretmenlere teslim edilmiş, onlar da araştırmacılara ulaştırmıştır.

Verilerin Analizi

Veriler araştırmacılar tarafından SPSS 22.0 paket programına aktarılmıştır. Araştırma bulguları için kullanılacak tekniklerin varsayımlarının karşılanıp karşılanmadığına bakılmıştır. Kayıp değerler için ortalama değer atama yöntemi kullanılmış, uç değerlerin tespiti için Mahalanobis uzaklığına bakılmıştır. Uç değerlerde yer alan 12 kişi çıkarılarak 312 kişi ile analize devam edilmiştir. Sonrasında değişkenlerin doğrusallığını incelemek için saçılma diyagramından yararlanılmıştır. Normallik için ise histogram grafiğine bakılmıştır. Son olarak çoklu bağlantılılık problemi olmadığı görülmüş ve analizlere geçilmiştir. Ev okuryazarlık ortamının anne babanın cinsiyeti, çalışma durumu, çocuk ile kitap okuma ve çocuğun odasının olup olmaması durumuna göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği T Testi ile incelenmiştir. Ev okuryazarlık ortamının anne babanın eğitim düzeyine ve kitap okuma sıklıklarına göre değişip değişmediği ise ANOVA ile incelenmiştir. Ev okuryazarlık düzeyi ana babalık davranışları tarafından yordanıp yordanmadığı ise Regresyon analizi ile belirlenmiştir.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulunda (Protokol No. 2022/13) 06.12.2021 tarihli 2021/13 toplantısında alınan onay kararı ile yürütülmüştür.

Bulgular

Araştırmanın ilk sorusuna yanıt aramak için T Testi yapılmıştır. Anne babaların ev okuryazarlık düzeylerinin cinsiyetlerine, çalışıp çalışmama, çocuklarının odasının olup olmaması, çocuklarıyla kitap okuma ve çocuğun gelişimsel durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı ile ilgili tablo ve yorumlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1 incelendiğinde ev okuryazarlık düzeyi puan ortalamaları anne babaların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($t(80,787)=1,754$, $p>,05$). Ayrıca, ev okuryazarlık düzeyi puan ortalamaları anne babaların çalışıp çalışmama durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($t(231)=-1,373$, $p>,05$). Ev okuryazarlık düzeyi puan ortalamaları anne babaların çocuklarıyla kitap okuma durumuna göre farklılaşmaktadır ($t(230)=5,149$, $p<,05$). Ev okuryazarlık düzeyi puan ortalamaları çocukların gelişimsel özelliğine göre farklılaşmamaktadır ($t(1,008)=79,052$, $p>,05$). Ev okuryazarlık düzeyi puan ortalamaları çocuğun kendine ait odası olup olmaması durumuna göre farklılaşmaktadır ($t(3,284)=56,647$, $p<,05$).

Araştırmanın ikinci sorusuna yanıt aramak için bağımsız gruplar için tek faktörlü ANOVA yapılmıştır. Anne babaların ev okuryazarlık düzeylerinin ailenin gelir düzeyine, anne babaların eğitim durumuna, çocuklarla kitabı ne sıklıkla okuduklarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı ile ilgili tablo ve yorumlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. EVOD puanlarının cinsiyete, çalışma durumuna, kitap okuma, çocuğun gelişim özelliğine ve odaya sahip olma durumuna göre T Testi sonuçları

Değişkenler	n	\bar{X}	S _x	t	Sd	p	
Ev okuryazarlık	Cinsiyet						
	Kadın	235	107,57	14,11	1,754	80,787	,083
	Erkek	78	103,08	17,55			
	Çalışma Durumu						
	Çalışmıyor	120	104,63	15,29	-1,373	231	,171
	Çalışıyor	191	107,47	14,97			
	Birlikte Kitap Okuma						
	Okuyor	252	108,06	13,51	5,149	230	,000
	Okumuyor	60	90,85	21,08			
	Gelişimsel durum						
	Tipik gelişim	232	106,99	14,15	1,008	79,052	,078
	Özel gereksinim	80	103,98	17,52			
	Odasının Olması						
	Var	226	108,33	13,39	3,284	56,647	,002
Yok	86	98,62	18,90				

Tablo 2. EVOD puanlarının ailenin gelir düzeyine, anne babaların eğitim durumuna, çocuklarla kitabı ne sıklıkla okuduklarına göre ANOVA sonuçları

Değişkenler	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamli fark
Gelir Düzeyi	Gruplar Arası	1216,042	3	405,347	1,793	,149	-
	Gruplar İçi	51777,576	229	226,103			
	Toplam	52993,618	232				
Eğitim Durumu	Gruplar Arası	2401,814	4	600,454	2,706	,031	Üniversite>ilkokul
	Gruplar İçi	49712,054	224	221,929			Lisansüstü>İlkokul
	Toplam	52113,868	228				
Kitap Okuma	Gruplar Arası	9749,479	4	2437,370	12,800	,000	Her gün>Hiçbir zaman
	Gruplar İçi	43223,576	227	190,412			Her gün>Ayda bir
	Toplam	52973,054	231				Her gün>Haftada bir

Tablo 2 incelendiğinde ev okuryazarlık düzeyinin gelir düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür [F(3, 229)=1,793; p>,05]. Ev okuryazarlık düzeyinin anne babaların eğitim düzeyi [F(4, 224)=2,706; p<,05] ile çocuklarıyla kitap okuma sıklıklarına [F(4, 227)=12,800; p<,05] göre farklılaştığı belirlenmiştir. Yapılan post-hoc testi sonuçlarına göre eğitim düzeyindeki bu farklılık üniversite ve ilkokul ile lisansüstü ve ilkokul arasında olduğu bulunmuştur. Üniversite mezunu anne babaların EVOD puan ortalamalarının (\bar{X} =106,99) ilkokul mezunu olanların puan ortalamasından (\bar{X} =95,50); lisansüstü mezunu anne babaların puan ortalaması (\bar{X} =111,39) ilkokul mezunu olanlardan (\bar{X} =95,50) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yüksektir. Kitap okuma sıklıklarının hangi gruplarda fark oluşturduğuna yine post-hoc analizi ile bakılmıştır. Her gün kitap okuyanların EVOD puan ortalaması (\bar{X} =112,40) hiçbir zaman kitap okumayanların puan ortalamasından (\bar{X} =85,75); haftada bir gün kitap okuyanların puan ortalamasından (\bar{X} =105,49) ve ayda bir kitap okuyanların puan ortalamasından (\bar{X} =98,18) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yüksektir.

Araştırmanın üçüncü sorusuna yanıt aramak için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Anne babaların ana babalık davranışları onların ev okuryazarlık düzeylerini yordayıp yordamadığı ile ilgili Tablo ve yorumlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları birlikte ev okuryazarlık düzeyini anlamlı olarak yordamaktadır ($R^2=0,312$, p<,05). Olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları ev okuryazarlığın %31'ini açıklamaktadır. β değerleri incelendiğinde bu açıklamaya daha çok olumlu ana babalık davranışının katkısı olduğu söylenebilir. Bu bulgulara göre regresyon analizinin denklemi şu şekildedir; Ev okuryazarlık=60,926+2,506 olumlu ana babalık-1,069 olumsuz ana babalık.

Araştırmanın dördüncü sorusuna yanıt aramak için çoklu regresyon yapılmıştır. Tipik gelişim gösteren ile özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların ana babalık davranışları onların ev okuryazarlık düzeylerini yordayıp yordamadığı ile ilgili bulgular Tablo 4 ve yorumlarında yer almaktadır.

Tablo 3. Ana babalık davranışının ev okuryazarlığı yordayıcılığına ilişkin regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	T	p	İkili r	Kısmi R
Sabit	60,926	8,096		7,525	,000		
Olumlu ana babalık	2,506	,313	,464	8,012	,000	,527	,467
Olumsuz ana babalık	-1,069	,317	-,195	-3,372	,001	-,346	-,217
R=0,558 R ² =0,312							
F(2, 230)=52,113 p<,05							

Tablo 4. Tipik gelişen ve özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların ana babalık davranışlarının ev okuryazarlığı yordayıcılığına ilişkin regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	T	p	İkili r	Kısmi R
Tipik Gelişim	Sabit	58,009	10,158	5,711	,000		
	Olumlu ana babalık	2,474	,391	,445	6,322	,000	,483
	Olumsuz ana babalık	-,578	,376	-,109	-1,540	,125	-,262
	R=0,493 R ² =0,243						
F(2, 173)=27,833 p<,05							
Özel Gereksinim	Sabit	71,081	13,572	5,237	,000		
	Olumlu ana babalık	2,418	,534	,465	4,528	,000	,584
	Olumsuz ana babalık	-2,238	,581	-,395	-3,854	,000	-,536
	R=0,695 R ² =0,483						
F(2, 54)=25,259 p<,05							

Tablo 4 incelendiğinde tipik gelişim gösteren çocuğa sahip anne babaların sadece olumlu ana babalık davranışları ev okuryazarlık düzeyini anlamlı olarak yordamaktadır (R²=0,243, p<,05). Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip anne babaların olumlu ana babalık davranışları ev okuryazarlığın %24'ünü açıklamaktadır. Bu bulgulara göre regresyon analizinin denklemi şu şekildedir; Ev okuryazarlık=58,009+2,474 olumlu ana babalık.

Özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları birlikte ev okuryazarlık düzeyini anlamlı olarak yordamaktadır (R²=0,483, p<,05). Özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları ev okuryazarlığın %48'ini açıklamaktadır. β değerleri incelendiğinde bu açıklamaya daha çok olumlu ana babalık davranışının katkısı olduğu söylenebilir. Bu bulgulara göre regresyon analizinin denklemi şu şekildedir; Ev okuryazarlık=71,081+2,418 olumlu ana babalık-2,238 olumsuz ana babalık.

Tartışma

Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar ile genel amaca yönelik olarak; ana baba davranışlarının ev okuryazarlık düzeyine olan etkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenlerinden olan ev okuryazarlık düzeyi, demografik değişkenlerine göre karşılaştırılmıştır. Anne babaların cinsiyeti ve çalışıp çalışmama durumu ev okuryazarlık değerlendirme (EVOD) aracından aldıkları puanlar karşılaştırılmıştır. Bu değişkenlere göre anne babaların EVOD'dan aldıkları puanların farklılaşmadığı görülmektedir. Alan yazında ev okuryazarlık ortamını açıklayan çalışmalarda anne baba mesleği, cinsiyet, anne babanın dil becerilerinin düzeyi "kısıtlayıcı çevre" olarak ifade edilmektedir (Burgess, Hecht ve Lonigan (2002). Kısıtlayıcı çevrenin ev okuryazarlığı üzerindeki etkisini araştıran çalışmalarda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir (Burgess ve diğerleri, 2002; Burges, 2005; Guzmán-Simón ve

diğerleri, 2020). Konuya ilişkin yapılan çalışmaların bulguları ve şimdiki çalışmanın bulguları benzerlik göstermektedir.

Anne babaların ev okuryazarlık düzeyleri çocuklarının gelişim düzeylerine göre karşılaştırılmış ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip anne babalar ile özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların puanları arasında bir fark gözlenmemiştir. Özel gereksinimli çocukların gelişimsel olarak akranlarından geride kaldığı ve bu gelişimsel geriliğin akademik becerilere de yansıdığı bilinmektedir. Erken eğitim, özel gereksinimli çocukların eğitiminde akranları ile arasındaki farkın giderek büyümesini engelleyebilmenin tek yolu olarak görülmektedir (Lifter ve diğerleri, 2011). Ev okuryazarlık ortamı özel gereksinimli çocukların erken dönemde okuryazarlık becerilerini desteklemenin önemli bir parçasıdır. Alan yazında ev okuryazarlık ortamına ilişkin yapılan çalışmalarda tipik gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocuklarına sağladıkları ev okuryazarlık ortamının farklılık göstermediği bulunmuştur (Dyina ve diğerleri, 2014; Powers ve diğerleri, 2016).

Anne babaların çocuklarına bağımsız oda sağlayabilmeleri ve onlarla kitap okuma etkinliği yapmaları ev okuryazarlık ortamının bir başka bileşenini oluşturmaktadır. "Okuryazarlık arayüzü" olarak adlandırılan bu değişkenler de aktif ve pasif olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Burgess ve diğerleri, 2002). Aktif arayüz anne babanın çocukla doğrudan okuryazarlığa ilişkin yaptıkları etkinliği ifade etmektedir. Yürütülen bu araştırmada; çocuklarıyla birlikte kitap okuyan anne babaların EVOD puanlarının okumayanlarınkinden daha iyi olduğu görülmüştür. Alan yazın temelinde ifade edilecek olursa; aktif arayüzü kullanan anne babaların ev okuryazarlık ortamının daha nitelikli olduğu söylenebilir. Doğrudan okuryazarlık etkinliği dışında, ev okuryazarlık ortamına katkı sağlayan anne babanın kişisel etkinlikleri ya da sağlanan olanaklar pasif arayüzü ifade etmektedir. Çocuklara sağlanan oda imkânı, kendine ait kütüphane ve kendine ait yazılı materyaller pasif arayüzü ifade etmektedir (Burgess ve diğerleri, 2002). Bu çalışmada kendine ait odası olan çocukların olmayan çocuklara göre ev okuryazarlık ortamlarının daha iyi olduğu

görülmüştür. Pasif arayüzü kullanan anne babaların ev okuryazarlık ortamının daha nitelikli olduğunu söylemek mümkündür.

Ev okuryazarlık ortamlarının pasif okuryazarlık arayüzünü temsil eden ailenin gelir durumuna göre EVOD puanları karşılaştırıldığında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. DeBaryshe ve ark. (1995), yaptıkları çalışmada ev okuryazarlığı etkileyen faktörleri incelemiş ve gelir düzeyinin ev okuryazarlığını etkileyen bir değişken olduğunu ifade etmişlerdir. Ailelerin gelir düzeyine göre ev okuryazarlık ortamlarını inceleyen araştırmalarda, ev okuryazarlık ortamlarının anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur (Abenawe, 2022; Bakers ve diğerleri, 1997; Burgess, 1997; Senechal ve ark., 1998). Daha önce yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar ile bu çalışmanın sonuçlarının birbirinden farklılaştığı görülmektedir. Ancak bu çalışmada EVOD puanları anne babaların eğitim düzeylerine göre incelendiğinde, eğitim düzeyi en yüksek (lisansüstü) olanların EVOD puanları üniversite olanlardan iyi, üniversitelerin, liseden iyi, lisenin de ilkokul mezunlarından iyi oldukları bulunmuştur. Alan yazında yapılan önceki çalışmalar sosyo ekonomik düzey sınıflamasına göre yapılmış ve sosyo ekonomik düzey gelir durumu olarak algılandığından ev okuryazarlığı SED'e göre anlamlı farklılık göstermiş olabilir. Bu çalışmada ise gelir düzeyi ve eğitim düzeyi ayrı değişkenler olarak ele alınmış, okuryazarlık davranışlarını asıl etkileyebileceği düşünülen eğitim düzeyine göre EVOD puanları anlamlı farklılık göstermiştir. Çalışmanın bulgularından hareketle; gelir durumunun sadece maddi bir kaynak olduğu, eğitim durumu yeterli olmayan anne babaların maddi olanaklar olsa dahi bunu işlevsel kullanmadıkları ifade edilebilir. Yapılan çalışmalarda sosyo ekonomik düzey ve sosyo kültürel düzeylerin çalışmalarda ayrı ayrı değerlendirilmesi çalışma bulgularını doğru yorumlayabilmek için daha işlevsel olacaktır. Eğitim düzeyi yüksek ailelerde, evde karşılaşılan yazılı materyal, anne babanın kişisel gelişimi için yaptıkları etkinliklerin tümü ev okuryazarlık ortamına katkı sağlamaktadır. Anne babanın bu tür okuryazarlık uygulamaları pasif yoldan çocuğun erken okuryazarlık becerilerine katkı sunmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek ailelerde genellikle zihinsel faaliyetleri içeren meslekler icra edilirken eğitim düzeyi düşük ailelerde bedensel faaliyetleri içeren meslekler icra edilmektedir. Anne babanın mesleğine ilişkin araçları da bu durumlara göre değişiklik göstermektedir. Zihin işçisi olan anne babanın kitaplar yazılı materyallere daha çok ihtiyacı olurken beden işçisi anne babanın ise yazılı materyale ya da kitaplara daha az ihtiyacı olmaktadır. Bu durum da evdeki okuryazarlık ortamını doğrudan etkilemektedir (You ve diğerleri, 2022). Anne babaların EVOD puanlarının eğitim düzeyine göre farklılık göstermesinin nedeni bu durum ile açıklanabilir.

Kitap okuma etkinlikleri ev okuryazarlık ortamına katkı sağlayan aktif okuryazarlık arayüzünün en önemli parçasıdır. Birlikte kitap okuma yapan anne babaların EVOD puanları her gün, haftada bir ve ayda bir gibi sıklıklara göre karşılaştırılmıştır. Her gün kitap okuyanların EVOD puanları ile hafta bir okuyanların puanları arasında anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir. Bu farklılığında her gün okuyanlar lehine olduğu bulunmuştur. Birlikte kitap okuma yoluyla çocukların dil becerileri, sözcük dağarcıkları, dinlediğini anlama becerileri ve okuryazarlığa ilişkin birçok beceri

desteklenebilmektedir. Burada desteklenen tüm beceriler ev okuryazarlık ortamı etkinlikleri ile desteklenmesi hedeflenen becerileri içermektedir. Dolayısıyla birlikte kitap okumanın sıklığının artması ev okuryazarlık ortamının niteliğinin de artmasını sağlayacaktır. Yapılan çalışmalarda birlikte kitap okuma çalışmalarının çocukların ev okuryazarlık ortamlarına katkı sağladığı ve okuryazarlığa ilişkin becerileri desteklediği ifade edilmektedir (Baroody ve Diamond, 2012; Bus ve diğerleri, 1995; Scarborough ve Dobriç, 1994).

Alan yazında ev okuryazarlığı açıklamak için yapılan çalışmalarda; ortaya koyulan modeller incelendiğinde anne babaların sürecin en önemli parçası oldukları görülmektedir. Senechal ve ark. (1998), ortaya koydukları modelde anne babaların çocuklarıyla birlikte yaptıkları okuryazarlığa ilişkin etkinliklere vurgu yapmaktadır. Burgess ve ark. (2002), çevre, aktif ve pasif okuryazarlık arayüzü olarak kavramsallaştırmış ve anne babanın davranışlarının bu kavramlar üzerindeki etkisinin önemine vurgu yapmıştır. Brown ve ark. (2012) ise aile üyelerinin davranışlarının ev okuryazarlık üzerindeki etkisinden bahsetmişlerdir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda anne babaların davranışlarının etkisi vurgulanmış ancak ana babalık davranışları ile ev okuryazarlık ortamını inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Yapılan bu çalışmada ana babalık davranışlarının ev okuryazarlık ortamını yordayıp yordadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarının ev okuryazarlık ortamını yordadığı bulunmuştur. Olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları ev okuryazarlığının %31'ini açıklamaktadır. Bu sonuç anne babaların okuryazarlık etkinlikleri ile ev okuryazarlığını etkilemelerinin yanında; olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları ile etkilediğini bilimsel olarak ortaya koymaktadır. Öte yandan ana babalık davranışlarını inceleyen çalışmalarda; anne babaların olumlu ve olumsuz davranışlarının çocuğun gelişimine doğrudan etkide bulunduğu ifade edilmiştir (Ainsworth ve diğerleri, 1978; Baumrind, 2003; Taylor ve diğerleri, 2016). Ana babalık davranışlarının gelişime olan etkisini inceleyen çalışmalarda ifade edildiği gibi, ev okuryazarlığa olan etkisinin incelendiği bu çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuş ve ana babalık davranışlarının etkili olduğu görülmüştür. Ana babalık davranışlarının, ev okuryazarlık ortamını yordamasını ortaya koyan bir araştırma olması açısından elde edilen sonuçların alanyazın için önemli olduğu düşünülmektedir.

Özel gereksinimli çocuklara erken eğitim sürecinde olduğu gibi erken okuryazarlık becerilerinin kazandırılması özel eğitim hizmetlerinin ilkeleri gereği önemlidir. Erken okuryazarlık becerileri okul öncesi eğitim kurumlarına gelmeden önce ev okuryazarlığı ile ev ortamında aile tarafından verilen bir erken müdahaledir (Wang ve diğerleri, 2022). Aile tarafından yapılan bu erken müdahalenin verimli ve nitelikli olabilmesi için, ev okuryazarlığını açıklayan (yordayan) tüm değişkenlerin incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Anne babaların çocuklarının gelişim durumuna göre ana babalık davranışlarının EVOD'u yordayıp yordadığı incelenmiştir. Tipik gelişim gösteren çocukların anne babalarının ana babalık davranışlarından olumlu ana babalık davranışları ev okuryazarlık düzeyini anlamlı olarak yordamaktadır. Olumlu ana babalık davranışları ev okuryazarlık düzeyinin %24'ünü açıklamaktadır. Bu, anne babaların olumlu davranışları arttıkça ev okuryazarlık ortamının niteliği ve kalitesi arttığı anlamına gelmektedir.

Ancak olumsuz davranışlar tipik gelişim gösteren çocukların ev okuryazarlık ortamını etkilememektedir. Tipik gelişim gösteren çocuklar okuryazarlık etkinliklerinde özel gereksinimli çocuklara göre daha az başarısızlık yaşadıkları için bu beceri sırada olumsuz ana babalık davranışına maruz kalmamış olabilirler. Bu nedenle olumsuz ana babalık davranışının ev okuryazarlık düzeyine etkisi söz konusu olmamış olabilir. Fakat okuryazarlık etkinlikleri sırasında uygun davranışlar için anne baba tarafından bazen sözel tepkiler, bazen de pekiştireçler almış olabilirler. Bu durum ilgi ve motivasyonunu artırmış dolayısıyla ev okuryazarlık düzeyine olumlu etki etmiş olabilir. Ana babanın sergilediği olumlu davranışlar doğrudan ev okuryazarlıkla bağlantılı olduğu için yordama düzeyi anlamlı olarak bulunmuş olabilir. Elde edilen bu bulguların tipik gelişim gösteren çocukların sürecinde beklenen bulgular olduğu söylenebilir. Özel gereksinimli çocukların anne babalarının olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarının EVOD'u yordama durumuna bakıldığında olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarının anlamlı olarak yordadığı görülmektedir. Tipik gelişim gösteren çocuklarda olduğu gibi olumlu ana babalık davranışlarının olumlu etkilerinin bir sonucu olduğu ifade edilebilir. Ancak tipik gelişim gösteren çocukların sürecinden farklı olarak, özel gereksinimli çocukların anne babalarının ana babalık davranışlarında olumsuz davranışların da EVOD'u yordadığı görülmektedir. Özel gereksinimli çocukların ev okuryazarlık etkinliklerinde başarısızlık yaşamaları, akranlarına göre bazı okuryazarlık davranışlarında geride kalmaları anne babalarının ve kendilerinin ilgi ve motivasyonunu azaltmasına neden olabilir. Anne babanın çocuğuyla çoğunlukla başarısız deneyimler yaşaması olumsuz ana babalık davranışları sergilemesine neden olabilir Bu davranışlar; "sen neden yapamıyorsun? Arkadaşın Ahmet yapıyor! Bir daha yapamazsan sana küserim... vb." olumsuz davranışlara örnek olarak verilebilir. Bu davranışlara maruz kalan özel gereksinimli çocukların, gelişimsel özelliklerinden dolayı düşük olan ilgi ve motivasyonları daha da düşer ve başarısızlık devam eder (Mete ve diğerleri, 2022). Anne babanın sergilediği bu olumsuz ana babalık davranışları ev okuryazarlık düzeyini de bu nedenle etkileyebilir. Özel gereksinimli çocukların anne babalarının olumlu ve olumsuz ana babalık davranışları ev okuryazarlık düzeyinin %48'ini açıklamaktadır. Bu oran diğer değişkenler düşünüldüğünde (çocuğun odasının olup olmaması, kitaba sahip olma durumu, anne baba mesleği, gelir düzeyi, sed) oldukça yüksek bir orandır. Bu nedenle ana babalık davranışlarının; özel gereksinimli çocukların ev okuryazarlığı düzeyini incelerken dikkatle üzerinde çalışılması gereken bir konu olduğu söylenebilir.

Ev okuryazarlık ortamları çocukların okuryazarlığa ilişkin temel becerileri öğrendikleri ilk ortamlardır. Burada anne baba tüm sürecin merkezi konumunda yer almaktadır. Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi ev okuryazarlığını açıklayan modellerde tüm araştırmacılar anne babaya ve davranışlarına vurgu yapmaktadır (Burgess, 2002; Brown ve diğerleri, 2012; Sénéchal ve diğerleri, 1998). Ana babalık davranışlarının incelendiği çalışmalarda da çocuklarının dil gelişimine, zihinsel ve sosyal gelişimine olumlu ve olumsuz anababalık davranışlarının doğrudan etkisinin olduğu ifade edilmektedir (Robins ve Rutter, 1990; Stewart-Brown ve diğerleri, 2005). Ancak ev okuryazarlığı ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok

çevresel faktörleri (çocuğun odasının olup olmaması, kitaba sahip olma durumu, anne baba mesleği, gelir düzeyi, sed) ele alan değişkenler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Bakers ve diğerleri, 1997; DeBaryshe, 1995; Griffin ve Morrison, 1997; Niklas ve Schneider, 2013). Yapılan bazı çalışmalarda ana babalık davranışlarının öneminden bahsedilse de (Brenner ve Fox, 1999; Hazzard ve diğerleri, 1983; Lovejoy ve diğerleri, 1999) doğrudan ana babalık davranışlarının etkisini inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Yapılan bu çalışmada çevresel faktörlere ilişkin ev okuryazarlık düzeyi incelenmiş, gelir durumu cinsiyet ve çalışıp çalışmama gibi değişkenlere göre ev okuryazarlık düzeyinin farklılaşmadığı görülmüştür. Burada elde edilen bir başka çarpıcı sonuç gelir düzeyine göre EVOD puanları farklılaşmamış ancak eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermiştir. Anne babaların çocuklarının okuryazarlık becerilerine ilişkin yaptıkları çalışmalar kültürel birikime göre farklılık gösterirken, ailenin gelir durumu önemsiz kalmıştır. Bu tür çalışmaların yapılırken sosyo kültürel yapının sosyo ekonomik yapıdan daha önemli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Anne babaların ana babalık davranışlarının ev okuryazarlık düzeyini yordaması bilimsel bir araştırma sonucu ortaya koyulması açısından önemlidir. Özellikle özel gereksinimli çocukların anne babalarının olumlu ve olumsuz ana babalık davranışlarının ev okuryazarlığın %48'ini açıklıyor olması özel gereksinimli çocuklara eğitim planlaması yaparken ailenin olmadığı bir eğitim planının başarılı olamayacağını göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma sonucunda ana babalık davranışlarının ev okuryazarlık düzeyine yüksek düzeyde katkısı olduğu bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin ana babalık davranışlarının olumlu olanları etkili olurken, özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin hem olumlu hem olumsuz ana babalık davranışları etkili olmaktadır. Bu sonuç özel gereksinimli çocukların olumsuz davranışlardan daha çok etkilendiğini göstermektedir. O halde okul öncesi kademedeki çalışan okul psikolojik danışmanları anne babalara yönelik eğitim ve seminerlerde ev okuryazarlığın önemi, bunun ana babalık davranışı ile ilişkisine yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapabilir. Özel gereksinimli çocuklara erken okuryazarlık becerileri ile ilgili destek programlar hazırlanırken ya da erken okuryazarlık müdahale programları hazırlanırken ana babalık davranışlarının da programda önemli bir değişken olarak yer alması gerekmektedir. Okul öncesi ve özel eğitim öğretmenlerinin anne babalarla iş birliği içinde olmaları, onlara nasıl ev okuryazarlığı sağlamaları konusunda bilgilendirme yapmaları önemli olacaktır. Ev okuryazarlık ortamını inceleyen araştırmalar ya da program geliştirme çalışmaları için ana babalık davranışlarının ev okuryazarlık ortamına olan etkisinin önemini ortaya koyulması açısından bu araştırmanın sonuçlarının alan yazına katkı sağladığı düşünülmektedir. Bundan sonraki çalışmalar uygulamaya yönelik yapılabileceği gibi ilgili değişkenler daha ayrıntılı ele alan üst düzey analiz yöntemleriyle incelenebilir.

Yazar Katkı Oranları

Tüm yazarlar makalenin tüm süreçlerinde eşit oranda rol almışlardır. Tüm yazarlar çalışmanın son halini okumuş ve onaylamıştır.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulunda (Protokol No. 2022/13) 06.12.2021 tarihli 2021/13 toplantısında alınan onay kararı ile yürütülmüştür.

Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Abenawe, C. (2022). Evaluation of the relationship between socio-economic status and the quality of education in secondary schools in Ibanda District. *IAA Journal Arts and Humanities*, 9(1), 83-94.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Strange Situation Procedure (SSP)* [Database record]. APA PsycTests. <https://doi.org/10.1037/t28248-000>
- Ayoub, C., Vallotton, C. D., & Mastergeorge, A. M. (2011). Developmental pathways to integrated social skills: The roles of parenting and early intervention. *Child development*, 82(2), 583-600. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01549.x>
- Baker, L., Scher, D., & Mackler, K. (1997). Home and family influences on motivations for reading. *Educational Psychologist*, 32(2), 69-82. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3202_2
- Baroody, A. E., & Diamond, K. E. (2012). Links Among Home Literacy Environment, Literacy Interest, and Emergent Literacy Skills in Preschoolers At Risk for Reading Difficulties. *Topics in Early Childhood Special Education*, 32(2), 78-87. <https://doi.org/10.1177/0271121410392803>
- Baumrind, D. (2005). Patrones de autoridad parental y autonomía adolescente. *Nuevas direcciones para el desarrollo de niños y adolescentes*.
- Bierman, K. L., Domitrovich, C. E., Nix, R. L., Gest, S. D., Welsh, J. A., Greenberg, M. T., & Gill, S. (2008). Promoting academic and social-emotional school readiness: The Head Start REDI program. *Child Development*, 79(6), 1802-1817. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01227.x>
- Brenner, V., & Fox, R. A. (1999). An empirically derived classification of parenting practices. *The Journal of Genetic Psychology*, 160(3), 343-356. <https://doi.org/10.1080/00221329909595404>
- Brown, R., Scull, J., Nolan, A. et al. Young learners: mapping the beliefs and practices of preschool teachers in relation to early literacy development. *Aust. Educ. Res.* 39, 313-331 (2012). <https://doi.org/10.1007/s13384-012-0061-0>
- Burgess, S. (2005). The preschool home literacy environment provided by teenage mothers. *Early Child Development and Care*, 175(3), 249-258. <https://doi.org/10.1080/0300443042000266303>
- Burgess, S. R., Hecht, S. A., & Lonigan, C. J. (2002). Relations of the home literacy environment (HLE) to the development of reading-related abilities: A one-year longitudinal study. *Reading Research Quarterly*, 37(4), 408-426. <https://doi.org/10.1598/RRQ.37.4.4>
- Bus, A. G., van IJzendoorn, M. H., & Pellegrini, A. D. (1995). Joint Book Reading Makes for Success in Learning to Read: A Meta-Analysis on Intergenerational Transmission of Literacy. *Review of Educational Research*, 65(1), 1-21. <https://doi.org/10.3102/00346543065001001>
- Byrne, B.M. (2010). *Structural equation modeling with amos: basic concepts, applications, and programming* (2nd edition). New York: Taylor & Francis Group, LLC.
- Cunningham, A. E., & Stanovich, K. E. (1997). Early reading acquisition and its relation to reading experience and ability 10 years later. *Developmental Psychology*, 33(6), 934-945. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.33.6.934>
- DeBaryshe, B. D. (1995). Maternal belief systems: Linchpin in the home reading process. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 16(1), 1-20. [https://doi.org/10.1016/0193-3973\(95\)90013-6](https://doi.org/10.1016/0193-3973(95)90013-6)
- Durbin, D. L., Darling, N., Steinberg, L., & Brown, B. B. (1993). Parenting style and peer group membership among European-American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 3(1), 87-100.
- Dynia, J. M., Lawton, K., Logan, J. A. R., & Justice, L. M. (2014). Comparing Emergent-Literacy Skills and Home-Literacy Environment of Children With Autism and Their Peers. *Topics in Early Childhood Special Education*, 34(3), 142-153. <https://doi.org/10.1177/0271121414536784>
- Essa, E. L., & Burnham, M. M. (2019). *Introduction to early childhood education*. Sage Publications.
- Evans, M. A., Shaw, D., & Bell, M. (2000). Home literacy activities and their influence on early literacy skills. *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale*, 54(2), 65-75. <https://doi.org/10.1037/h0087330>
- Farver, J. A. M., Xu, Y., Lonigan, C. J., & Eppe, S. (2013). The home literacy environment and Latino head start children's emergent literacy skills. *Developmental Psychology*, 49(4), 775. <https://doi.org/10.1037/a0028766>
- Foy, J., & Mann, V. (2003). Home literacy environment and phonological awareness in preschool children: Differential effects for rhyme and phoneme awareness. *Applied Psycholinguistics*, 24(1), 59-88. <https://doi.org/10.1017/S0142716403000043>
- Griffin, E. A., & Morrison*, F. J. (1997). The unique contribution of home literacy environment to differences in early literacy skills. *Early Child Development and Care*, 127(1), 233-243. <https://doi.org/10.1080/0300443971270119>
- Guner, B. M. (2008). *Maternal adolescent parenting behavior and child aggressive and inattentive/aggressive and inattentive behavior: Findings from the Early Head Start Research and Evaluation project* (Doctoral dissertation, University of Maryland, College Park).
- Guzmán-Simón, F., Gil-Flores, J., & Pacheco-Costa, A. (2020). Home literacy environment and reading comprehension in Spanish primary education. *Journal of Research in Reading*, 43(2), 229-247. <https://doi.org/10.1111/1467-9817.12299>

- Hazzard, A., Christensen, A. & Margolin, G. Children's perceptions of parental behaviors. *J Abnorm Child Psychol* 11, 49–59 (1983). <https://doi.org/10.1007/BF00912177>
- Hoghugh, M. (2004). Parenting: an introduction. *Handbook of parenting: Theory and research for practice*, (Eds. Hoghugh, M and Long, N.) pp. 1-18. Sage Publishing
- Hood, M., Conlon, E., & Andrews, G. (2008). Preschool home literacy practices and children's literacy development: A longitudinal analysis. *Journal of Educational Psychology*, 100(2), 252–271. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.100.2.252>
- Kalnak, N., & Sahlén, B. (2022). Description and prediction of reading decoding skills in Swedish children with Developmental Language Disorder. *Logopedics Phoniatrics Vocology*, 47(2), 84-91. <https://doi.org/10.1080/14015439.2020.1839964>
- Kline, R.B. (2010). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York: Guilford Press.
- Kobayashi, J. E. (2017). *The longitudinal effects of parenting determinants on preschoolage parenting behaviors* (Unpublished doctoral dissertation). Michigan State University, United States.
- Laçın, E. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin erken okuryazarlık bilgi düzeyini ölçmeye yönelik bilgi testi geliştirme çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (53), 150-172. <https://doi.org/10.53444/deubefd.981337>
- Lifter, K., Foster-Sanda, S., Arzamarski, C., Briesch, J., & McClure, E. (2011). Overview of play: Its uses and importance in early intervention/early childhood special education. *Infants & Young Children*, 24(3), 225-245. <https://doi.org/10.1097/IYC.0b013e31821e995c>
- Lonigan, C. J. (2015). Literacy development. In L. S. Liben, U. Müller, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology and developmental science: Cognitive processes* (pp. 763–805). John Wiley & Sons, Inc.. <https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy218>
- Lovejoy, M. C., Weis, R., O'Hare, E., & Rubin, E. C. (1999). Development and initial validation of the Parent Behavior Inventory. *Psychological Assessment*, 11(4), 534–545. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.11.4.534>
- Luo, R., Pace, A., Levine, D., Iglesias, A., de Villiers, J., Golinkoff, R. M., ... & Hirsh-Pasek, K. (2021). Home literacy environment and existing knowledge mediate the link between socioeconomic status and language learning skills in dual language learners. *Early Childhood Research Quarterly*, 55, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2020.10.007>
- Mete Yesil, A., Sencan, B., Omercioglu, E., & Ozmert, E. N. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on children with special needs: A descriptive study. *Clinical Pediatrics*, 61(2), 141-149. <https://doi.org/10.1177/00099228211050223>
- Morrison, G., Woika, M. J., & Breffni, L. (2009). Early childhood education. *Ohio: Charles Merrill*.
- Niklas, F., & Schneider, W. (2013). Home literacy environment and the beginning of reading and spelling. *Contemporary educational psychology*, 38(1), 40-50. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2012.10.001>
- Payne, A. C., Whitehurst, G. J., & Angell, A. L. (1994). The role of home literacy environment in the development of language ability in preschool children from low-income families. *Early Childhood Research Quarterly*, 9(3-4), 427-440. [https://doi.org/10.1016/0885-2006\(94\)90018-3](https://doi.org/10.1016/0885-2006(94)90018-3)
- Phillips, B. M., & Lonigan, C. J. (2009). Variations in the home literacy environment of preschool children: A cluster analytic approach. *Scientific Studies of Reading*, 13(2), 146-174. <https://doi.org/10.1080/10888430902769533>
- Powers, S. J., Wang, Y., Beach, S. D., Sideridis, G. D., & Gaab, N. (2016). Examining the relationship between home literacy environment and neural correlates of phonological processing in beginning readers with and without a familial risk for dyslexia: an fMRI study. *Annals of dyslexia*, 66(3), 337-360. <https://doi.org/10.1007/s11881-016-0134-2>
- Ricci, L. (2011). Home literacy environments, interest in reading and emergent literacy skills of children with Down syndrome versus typical children. *Journal of Intellectual Disability Research*, 55(6), 596-609. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2011.01415.x>
- Roberts, J., Jergens, J., & Burchinal, M. (2005). The role of home literacy practices in preschool children's language and emergent literacy skills. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2005/024\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2005/024))
- Robins, L. N., & Rutter, M. (Eds.). (1990). *Straight and devious pathways from childhood to adulthood*. CUP Archive.
- Ron Nelson, J., Benner, G. J., & Gonzalez, J. (2005). An Investigation of the Effects of a Prereading Intervention on the Early Literacy Skills of Children At Risk of Emotional Disturbance and Reading Problems. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 13(1), 3–12. <https://doi.org/10.1177/10634266050130010101>
- Scarborough, H. S., & Dobrich, W. (1994). On the efficacy of reading to preschoolers. *Developmental review*, 14(3), 245-302. <https://doi.org/10.1006/drev.1994.1010>
- Scott, T., 2007. *Parenting and outcomes for children*, Joseph Rowntree Foundation. United Kingdom. Retrieved from <https://policycommons.net/artifacts/1799342/parenting-and-outcomes-for-children/2530986/> on 20 Oct 2022. CID: 20.500.12592/7t9hv6.
- Sénéchal, M., & LeFevre, J. A. (2002). Parental involvement in the development of children's reading skill: A five-year longitudinal study. *Child development*, 73(2), 445-460. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00417>
- Sénéchal, M., Lefevre, J. A., Thomas, E. M., & Daley, K. E. (1998). Differential effects of home literacy experiences on the development of oral and written language. *Reading Research Quarterly*, 33(1), 96-116. <https://doi.org/10.1598/RRQ.33.1.5>
- Skibbe, L. E., Grimm, K. J., Stanton-Chapman, T. L., Justice, L. M., Pence, K. L., & Bowles, R. P. (2008). Reading trajectories of children with language difficulties from preschool through fifth grade. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 39(4), 475-486. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2008/07-0016\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2008/07-0016))
- Spira, E. G., Bracken, S. S., & Fischel, J. E. (2005). Predicting Improvement After First-Grade Reading Difficulties: The Effects of Oral Language, Emergent Literacy, and Behavior Skills. *Developmental Psychology*, 41(1), 225–234. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.41.1.225>

- Stewart-Brown, S. L., Fletcher, L., & Wadsworth, M. E. (2005). Parent-child relationships and health problems in adulthood in three UK national birth cohort studies. *The European Journal of Public Health, 15*(6), 640-646. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cki049>
- Sulzby, E., & Teale, W. (1991). Emergent literacy. *Handbook of reading research, 2*, 727-757.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2014). *Using Multivariate Statistics*. (6. Baskı). US: Pearson.
- Taylor, N. A., Greenberg, D., & Terry, N. P. (2016). The relationship between parents' literacy skills and their preschool children's emergent literacy skills. *COABE Journal, 5*(2), 5.
- Thompson, B. (2004). *Exploratory and confirmatory factor analysis: Understanding concepts and applications*. Washington, DC.
- Turgut, M. F., & Baykul, Y. (2015). Eğitimde ölçme ve değerlendirme (Yedinci Baskı). *Pegem A yayıncılık, Ankara*.
- Uzuner, Y. (1997). Okuma ve yazma süreçleri arasındaki bağ. *Çağdaş Eğitim, 22*(228), 23-24.
- You, X., Zhang, R., King, C. J., Gaab, N., & Yu, X. (2022). Chinese Version of the COVID-19 Home Environment Literacy Practices (COVID19-HELP) Questionnaire. <https://doi.org/10.31219/osf.io/5qn3x>
- Wang, Q., Ma, M., Li, M., Huang, Y., & Wang, T. (2022). Impact of home literacy environment on literacy development of children with intellectual disabilities: A moderated mediation model. *Reading & Writing Quarterly, 38*(2), 126-138. <https://doi.org/10.1080/10573569.2021.1923099>
- Wang, Q., Ma, M., Li, M., Huang, Y., & Wang, T. (2022). Impact of home literacy environment on literacy development of children with intellectual disabilities: A moderated mediation model. *Reading & Writing Quarterly, 38*(2), 126-138. <https://doi.org/10.1080/10573569.2021.1923099>
- Whitehurst, G. J., & Lonigan, C. J. (1998). Child development and emergent literacy. *Child development, 69*(3), 848-872. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06247.x>
- Whitmore, K. F., Martens, P., Goodman, Y. M., & Owocki, G. (2004). Critical lessons from the transactional perspective on early literacy research. *Journal of Early Childhood Literacy, 4*(3), 291-325. <https://doi.org/10.1177/1468798404047291>

Extended Summary

Introduction

Literacy appears as the first goal to be gained at school and is the most important prerequisite for the skills to be gained in the later period of life (Lonigan, 2015). Reading with children's parents or primary caregivers or teachers is expressed as the best way to raise them in an environment rich in language stimuli (Bus et al., 1995). Shared reading activities are one of the biggest supporters of children's literacy skills in the home environment. The concept of home literacy refers to the combination of literacy-related resources, attitudes, behaviors, and activities that parents provide to their children (Burgess et al., 2002). Home literacy is important for children with typical development in early childhood, as well as for children in the risk group and/or children with special needs. Children with special needs have lower skill levels than their typically developing peers (Bierman et al., 2008). Many studies have shown that home literacy and early literacy are strong predictors of children's reading success in primary school (Nelson et al., 2005; Spira et al., 2005). When all the results of the study are evaluated together, it can be stated that home literacy will provide convenience in both increasing the success of reading with early intervention and gaining reading for children with special needs. Studies and models in home literacy show us that, besides literacy-related activities, parents' behaviors directly affect the process. When the models put forward to explain home literacy are examined, it is stated that parental behaviors affect the frequency of children's desire for reading activities. Parenting behaviors refer to how parents treat their children while raising their children (Brenner & Fox, 1999; Hazzard et al., 1983; Lovejoy et al., 1999). When defining parenting behaviors, it is accepted as a set of behaviors that includes many special activities that work individually and/or together to affect the developmental processes of children (Darling & Steinberg, 1993; Hoghugh, 2004). We also thought the quality of home literacy environments depend on parental behaviors based on the literature. Therefore, this study, while evaluating home literacy environments, it is aimed to reveal the relationship between them by evaluating parenting behaviors at the same time.

Method

This research was carried out to determine whether parenting behaviors predict home literacy levels. The relational survey model, which handles the relationships and connections between the variables, was used (Turgut & Baykul, 2015). The study group of the research consists of 312 parents with children (3-6 years old) in preschool institutions in Antakya district of Hatay province. Of the parents, 78 (25%) were male and 235 (75%) were female. Parents have 80 children with special needs and 232 children with typical development. Personal Information Form, Evaluation of Home Literacy Environments Scale, and Parenting Behaviors Scale were used in this study. The research data were delivered to the parents by the preschool teachers through the students in an envelope. Parents were informed about the research through the school administration and classroom teachers. It took approximately 15 minutes to complete the scales. The filled measurement tools were delivered to the teachers by the students in a closed

envelope, and they were also sent to the researchers. Whether the home literacy environment shows a significant difference according to the gender of the parents, working status, reading with the child, and whether the child has a room were examined with the T-Test. ANOVA was used to determine whether the home literacy environment changed according to the education level of the parents and the frequency of reading books. Regression analysis was used to determine whether the level of home literacy was predicted by parenting behaviors.

Findings, Discussion and Results

According to the research findings; it is seen that the mean scores of home literacy levels do not differ significantly according to the gender of the parents ($t(80.787)=1.754$, $p>.05$). The mean scores of home literacy levels do not differ according to whether or not the parents are working ($t(231)=-1.373$, $p>.05$). Home literacy level mean scores differ according to the parents' reading status with their children ($t(230)=5.149$, $p<.05$). The mean scores of home literacy levels do not differ according to the developmental characteristics of the children ($t(1.008)=79.052$, $p>.05$). Home literacy level mean scores differ depending on whether the child has his/her own room ($t(3.284)=56.647$, $p<.05$). Home literacy level did not differ significantly according to income level [$F(3, 229)=1.793$; $p>.05$]. Literacy level at home is expressed as the educational level of parents [$F(4, 224)=2.706$; $p<.05$] and the frequency of reading books with their children [$F(4, 227)=12.800$; $p<.05$]. Positive and negative parenting behaviors together significantly predicted the level of home literacy ($R^2=0.312$, $p<.05$). Positive and negative parenting behaviors explain 31% of home literacy. When the β values are examined, it can be said that more positive parenting behavior contributes to this explanation. Only positive parenting behaviors of parents with typically developing children significantly predicted home literacy level ($R^2=0.243$, $p<.05$). Positive parenting behaviors of parents with typically developing children explain 24% of home literacy. Positive and negative parenting behaviors of parents with special needs children significantly predicted home literacy levels ($R^2=0.483$, $p<.05$). Positive and negative parenting behaviors of parents with special needs children explain 48% of home literacy.

Home literacy level, which is one of the dependent variables of the research, was compared according to demographic variables. Parents' gender and employment status were compared with the scores they got from EVOD tool. According to these variables, it is seen that the scores of the parents in EVOD do not differ. The home literacy levels of the parents were compared according to the developmental levels of their children, and no difference was observed between the scores of parents with children with typical development and those of parents with children with special needs. In studies on home literacy environment in the literature, it has been found that the home literacy environment provided their children by families with typical development and special needs children does not differ (Dyonia et al., 2014; Powers et al., 2016). It is investigated whether the parenting behaviors of the parents predict the home literacy environment. According to the findings, it was found that positive and negative parenting behaviors predicted a home literacy environment. Positive and negative parenting

behaviors explain 31% of home literacy. While the positive parenting behaviors of parents of typically developing children are effective, both positive and negative parenting behaviors of parents of children with special needs are effective. This result shows that children with special needs are more affected by negative behaviors. While preparing support programs for children with special needs regarding early literacy skills or preparing early literacy intervention programs, parenting behaviors should also be included as an important variable in the program.

Author Contribution Rate

All authors took an equal part in all processes of the article. All authors have read and approved the final version of the study.

Ethical Declaration

This study was carried out with the approval decision of the Human Research Ethics Committee of XXX University (Protocol No. 2022/13) at the 2021/13 meeting dated 06.12.2021.

Conflict of Interest

The authors declare that there is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.